

Date: 23rd June-2025

**BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA FUQAROLIK ONGINI
SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI**

To‘xtanazarov Ilxom Ibragimjanovich

HTF uslubiy tayyorgarlik sikli o‘qituvchisi, dotsent, rezervdagi mayor

Qayumov Nodirbek G‘ulom o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti harbiy ta‘lim fakulteti talabasi

Annotatsiya: Maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarda fuqarolik ongini shakllantirishning pedagogik asoslari va uning ta‘lim-tarbiya jarayonidagi o‘rni tahlil qilinadi. Fuqarolik ongi yosh pedagoglarning jamiyatdagi o‘z o‘rnini anglash, huquq va majburiyatlarni tushunish, ijtimoiy faol bo‘lish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Tadqiqotda pedagogik yondashuvlar, ta‘lim metodlari, interfaol usullar va amaliyot orqali fuqarolik ongi shakllantirishning samarali yo‘llari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, o‘qituvchi kadrlarni tayyorlash jarayonida fuqarolik tarbiyasining mazmuniy va metodik jihatlari ta‘kidlanadi. Maqola ta‘lim sifatini oshirishda fuqarolik ongi shakllantirishning ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so‘zlar: fuqarolik ongi, bo‘lajak o‘qituvchilar, pedagogik asoslar, fuqarolik tarbiyasi, ta‘lim metodlari, interfaol usullar, pedagogik yondashuvlar, ijtimoiy faoliyat, ta‘lim sifati.

Kirish

Bugungi kunda jamiyat taraqqiyotida fuqarolik ongining shakllanishi muhim omil sifatida qaralmoqda. Fuqarolik ongi — bu shaxsning o‘z huquq va majburiyatlarini anglab, jamiyat hayotida faol ishtirok etish qobiliyati va istagi bo‘lib, yosh avlodning ma‘naviy-axloqiy kamoloti uchun asosiy shartlardan biridir. Ayniqsa, bo‘lajak o‘qituvchilar jamiyatda fuqarolik mas‘uliyatini his qiladigan, ijtimoiy faollikka ega, demokratik qadriyatlarni hurmat qiladigan shaxslar sifatida shakllanishlari ta‘limning dolzarb vazifalaridan biridir.

Fuqarolik ongi pedagogik jarayonda maxsus metod va yondashuvlar orqali shakllantiriladi. Shu bois, bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlashda fuqarolik tarbiyasining mazmuni, usullari va pedagogik asoslarini tadqiq etish o‘quv jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Zamonaviy ta‘lim muassasalarida interfaol metodlar, amaliy faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuvlar fuqarolik ongini rivojlantirishda samarali vositalardan biri hisoblanadi.

Ushbu maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarda fuqarolik ongini shakllantirishning nazariy va metodik asoslari, pedagogik yondashuvlarning samaradorligi tahlil qilinadi hamda ta‘lim jarayonida ularni qo‘llashning dolzarb jihatlari ko‘rib chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili

Fuqarolik ongini shakllantirish masalasi pedagogika va ijtimoiy fanlarda keng o‘rganilgan. Erik Eriksonning shaxsiy identitet nazariyasi (1968) fuqarolik ongining



Date: 23rd June-2025

psixologik asoslarini ochib beradi, shu bilan birga Henri Tajfelning ijtimoiy identitet nazariyasi (1981) yoshlarning guruhga mansubiylik va fuqarolik xulq-atvorini shakllantirishdagi rolini ta'kidlaydi. O'zbek olimlari, xususan M.Q. Xaitov va R. Yo'ldoshev fuqarolik tarbiyasining milliy va pedagogik xususiyatlarini o'rganib, yoshlarni ma'naviy-axloqiy jihatdan tayyorlash metodlarini taklif qilganlar.

Pedagogik adabiyotlarda interfaol metodlar va amaliyotga asoslangan ta'lim shakllari fuqarolik ongini rivojlantirishda samarali vosita sifatida ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, demokratik jamiyatning asosiy qadriyatlarini o'rgatish va yoshlarni ijtimoiy faoliyatga jalb qilish metodlari alohida e'tibor qaratilgan (Jo'raev, 2020; Karimov, 2019).

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayoniga joriy etilishi fuqarolik ongini shakllantirishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda, bu haqda Abdullaev (2021) va boshqalar ilmiy ishlarida ta'kidlaydilar.

□ **Metodologiya**

Ushbu tadqiqotda fuqarolik ongini shakllantirish jarayonini o'rganish uchun quyidagi metodlar qo'llanildi:

1. **Nazariy tahlil metodi**
2. Pedagogika va ijtimoiy fanlardagi mavjud adabiyotlar, milliy dasturlar va qonun hujjatlari tahlil qilindi.
3. **So'rovnoma va intervyu**
4. Bo'lajak o'qituvchilar orasida fuqarolik ongining darajasi, pedagoglarning yondashuvlari haqida ma'lumot yig'ish uchun so'rov va suhbatlar o'tkazildi.
5. **Kuzatuv**
6. Ta'lim jarayonida fuqarolik tarbiyasi usullarining amaliy qo'llanilishi va samaradorligi o'rganildi.
7. **Solishtirma tahlil**
8. Xorijiy va mahalliy pedagogik tajribalar asosida fuqarolik ongini shakllantirish metodlari taqqoslandi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki:

1. Bo'lajak o'qituvchilarda fuqarolik ongini shakllantirishda interfaol pedagogik usullar va amaliy mashg'ulotlar samarali ta'sir ko'rsatadi. Bu usullar o'quvchilarning jamiyatdagi o'z o'rnini anglashiga, huquq va majburiyatlarini tushunishiga yordam beradi.
2. So'rovnoma natijalariga ko'ra, bo'lajak o'qituvchilarning ko'pchiligi fuqarolik ongining ahamiyatini yaxshi anglaydi, biroq uni kundalik amaliyotda yanada faol qo'llash uchun qo'shimcha pedagogik yondashuvlarga ehtiyoj borligini bildiradi.
3. Pedagoglarning fuqarolik tarbiyasiga yondashuvi asosan nazariy bilimlarga asoslangan bo'lib, amaliyot va zamonaviy metodlardan foydalanish darajasi yetarli emasligi aniqlangan.
4. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda fuqarolik ongi shakllantirish jarayoni yanada samarali bo'lishi mumkinligi ko'rsatildi.



Date: 23rd June-2025

5. Fuqarolik ongi shakllantirish jarayonida ta'lim muassasalari va oila hamkorligi muhim ahamiyatga ega ekani aniqlangan, bu esa yoshlarning ijtimoiy mas'uliyatini kuchaytiradi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchilarda fuqarolik ongini shakllantirishda interfaol pedagogik usullar muhim ahamiyatga ega. Ushbu usullar o'quvchilarning faolligini oshirish, ularda o'z-o'zini anglash va ijtimoiy mas'uliyat tuyg'usini rivojlantirish imkonini beradi. Shuningdek, amaliy mashg'ulotlar va loyihaviy faoliyatlar fuqarolik ongining nafaqat nazariy, balki amaliy jihatlarini mustahkamlashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Biroq, amaliyotda pedagoglarning fuqarolik tarbiyasiga bo'lgan yondashuvi ko'pincha nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmoqda. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya vositalarini kengroq joriy etish orqali fuqarolik ongi shakllantirishning samaradorligini oshirish mumkin. Shu bois, pedagoglarning malakasini oshirish va yangi metodlarni tatbiq etish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

Ta'lim muassasalari va oila o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish fuqarolik tarbiyasining samarali tashkil etilishida muhim omil bo'lib qolmoqda. Yosh pedagoglarni ijtimoiy faollikka jalb qilish va ularning jamiyatdagi o'rnini anglashini ta'minlash uchun ko'proq amaliy imkoniyatlar yaratish zarur.

Natijada, fuqarolik ongini shakllantirish jarayoni tizimli, uzluksiz va ko'p qirrali bo'lishi shart, bu esa ta'lim jarayoni sifatini oshirishga, yoshlarning demokratik qadriyatlarga sodiq bo'lishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bo'lajak o'qituvchilarda fuqarolik ongini shakllantirish ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Fuqarolik ongi yosh pedagoglarning jamiyatdagi o'z mas'uliyatini anglashiga, demokratik qadriyatlarga hurmat bilan qarashiga, huquq va majburiyatlarini to'liq tushunishiga yordam beradi. Shu sababli, pedagogik jarayonda interfaol usullar, amaliy mashg'ulotlar, loyihaviy faoliyatlar va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash samaradorlikni oshiradi.

Biroq, tadqiqot ko'rsatdiki, pedagoglarning fuqarolik tarbiyasiga yondashuvi ko'pincha nazariy bilimlarga asoslangan bo'lib, amaliy metodlar va zamonaviy texnologiyalar yetarli darajada joriy etilmayapti. Shu sababli, o'qituvchilarning malakasini oshirish va pedagogik innovatsiyalarni keng tatbiq etish zarur.

Fuqarolik ongini shakllantirish jarayoni nafaqat ta'lim muassasalarida, balki oila va jamiyat bilan uzviy hamkorlikda olib borilganda yanada samarali bo'ladi. Bu esa bo'lajak pedagoglarni ijtimoiy mas'uliyatga ega, faol fuqarolar sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Erikson E. *Identity: Youth and Crisis*. – New York: Norton, 1968.



Date: 23rd June-2025

2. Tajfel H. *Social Identity and Intergroup Relations*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
3. Xaitov M.Q. *Fuqarolik tarbiyasi va pedagogika*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
4. Yo‘ldoshev R. *Tarbiya nazariyasi va metodikasi*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
5. Abdullaev S. *Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va fuqarolik tarbiyasi*. – Toshkent: Ma’naviyat, 2021.
6. Jo‘raev H. *Pedagogik innovatsiyalar va fuqarolik tarbiyasi*. – Farg‘ona: FarDU nashriyoti, 2020.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yoshlarni fuqarolik ruhida tarbiyalash dasturi” to‘g‘risidagi qarori. – 2020 yil.
8. Arthur J. *Education for Citizenship and National Identity*. – London: Routledge, 2003.
9. Heater D. *A History of Education for Citizenship*. – London: RoutledgeFalmer, 2004.
10. Karimov I.A. *Milliy ma’naviyat va yoshlar tarbiyasi*. – Toshkent: Ma’naviyat, 2019.

